

Wacław Umiński

Ochrona i konserwacja zabytkowego zbioru biblioteki misjonarskiej w Krakowie na Stradomiu w roku 2008

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (26-27), 22-27

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WAŁAW UMIŃSKI CM¹

OCHRONA I KONSERWACJA ZABYTKOWEGO ZBIORU BIBLIOTEKI MISJONARSKIEJ W KRAKOWIE NA STRADOMIU W ROKU 2008

W roku 2008 w Bibliotece Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie dzięki dofinansowaniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego² kontynuowano prace mające na celu ochronę i konserwację zabytkowego księgozbioru³.

¹Misjonarz, nauczyciel akademicki na Wydziale Historii i Dziedzictwa Kulturowego PAT, w Instytucie Teologicznym Księża Misjonarzy w Krakowie, dyrektor Archiwum i Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie, kustosz Muzeum Historyczno-Misyjnego Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Krakowie.

² Prace te zrealizowano w ramach programu Dziedzictwo Kulturowe, Priorytet II – Rozwój instytucji kulturalnych.

³ Wieloletni projekt ochrony i konserwacji zbiorów wdrożono w 2003 roku. Por. Umiński, Waław (2005). Z działalności biblioteki Stradomskiej. Biblioteka dawniej i dziś. *Informator Instytutu Teologicznego Księża Misjonarzy w Krakowie* nr 24 (2004/2005), s. 33-34. Konserwację zachowawczą zbiorów rozpoczęto w roku 2005. Szerzej zob. Toruńskie Stowarzyszenie dla Ratowania Książek i Archiwaliów po Powodzi: Ciesielska, A.; Wawrzyniak-Lukaszewicz, K.; Winiarczyk, M. (2005). *Konserwacja zachowawcza zbioru inkunabułów i starodruków w Bibliotece Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie. Dokumentacja konserwatorska*. Kraków (mps w Archiwum Księża Misjonarzy w Krakowie, dalej AMS); Umiński, Waław (2007). Konserwacja zabytkowego zbioru biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie. *FIDES – Biuletyn Bibliotek Kościelnych* nr 1-2 (24-25), s. 48-56.

Oprawa książki w trakcie oczyszczania

Naprawa karty przy pomocy bibulki japońskiej

Na początku poddano konserwacji pełnej dwa klocki biblioteczne zawierające łącznie 14 woluminów⁴. Obejmowała ona wiele różnych

⁴ Klocki te zawierają następujące dzieła:

Klocek (87 – III – B)

1. *Ars moriendi ex variis scripturarum sententiis collecta cum figuris ad resistendum in mortis agone diabolicae suggestioni*, Landshut, Johann Weissenburger 1514, 4°. [w tekście 11 całonocnych drzeworytów z przedstawieniami pokus diabelskich i pocieszeń anielskich]
2. [Garsias z Seville], *Lecturae arboribus consanguinitatis et affinitatis ...*, Wien 1513 – Impresserunt ... Hieronymus Vietor et Joannes Singrenius. [Komentarz do dzieła Andreae Ioannes, *Super arboribus consanguinitatis, affinitatis...*]
3. Johannes Nyder, *Formicarius. Dialogus ad vitam christianam... incitatus*, [sine loco], 1517, 4°. [Najważniejsze dzieło demonologiczne renesansu]
4. Nicolaus de Farnad, *Compendiosa quedam, nec minus lectu iocunda descriptio urbis Hierusalem, ...*, Wien [I poł. XVI]
5. Leopolda Stanisław, *Regulae tredecim, iuxta doctrinam Apostoli prime ad Tymotheum tertio capitulo edite...*, Wien, per Hieronymum Vietorem et Joannem Singrenium Anno 1512, 4
6. Tritemius Johannes, *Institutio vitae sacerdotalis...*, [sine loco] 1513
7. Ferrerius Vincentius, *Tractatus brevis omni statui christianae religionis perutilis sancti Vincentii doctoris eximii ordinis fratrum praedicatorum de interiori homine informativus*, Magdeburg 1493, 4 [łącznie 5 egzemplarzy w Polsce]
8. Jordanus Saxio de Quedlinburg, *Textus Passionis Christi secundum quatuor evangelistas in unam collectus historiam cum sermonis Dominico*, [Basel, Iac. Wolff de Pforzheim, ca 1492], 4°. [łącznie 6 egzemplarzy w Polsce]

Klocek (89-III-B)

1. Johannes de Lapide, *Resolutionum dubiorum circa celebrationem missae occurrentium*, [Wolfg. Stöckel], Leipzig 16 VII 1497, 4. [Autor przedstawił różne trudności, które mogą przytrafić się podczas odprawiania Mszy świętej dając odpowiednie rozwiązania, łącznie 8 egzemplarzy w Polsce]

czynności. Przeprowadzono dezynfekcję obiektu, wykonano dokumentację fotograficzną i opisową stanu zachowania przed konserwacją, wstępnie oczyszczono przy pomocy twardej miotłki i pędzla i dokonano demontażu księgi.

Następnie kontynuowano właściwe oczyszczanie mechaniczne papieru. Pojedyncze karty doczyszczano gumką w proszku oraz gumką elektryczną, papier oczyszczono również chemicznie. Poszczególne karty odfluszczone, usunięto przebarwienia grzybowe i tłuste plamy, uzupełniono ubytki i przedarcia oraz wyprasowano odnowione karty. Przywrócono składkową konstrukcję pierwszym kilkunastu kartom starodruku, które wcześniej były naklejone jedna na drugą.

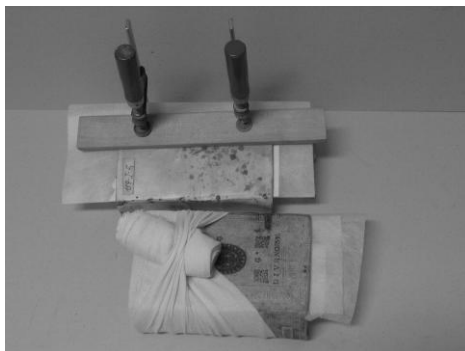

Czyszczenie mechaniczne

-
2. Guillelmus Parisiensis, *Postilla super Epistolas et Evangelia per totius anni circulum currentia*, Augsburg 1499, 4°. [Krótkie postylle na ewangelie całego roku, łącznie 4 egzemplarzy w Polsce]
 3. *Gesta Romanorum cum applicationibus moralisatis ac mysticis*, [Ant. Koberger] Norymbergia 20 I 1497, 4°. [różne historie z życia cesarów rzymskich i różnych królów, panów o ich cnotach i występkach, łącznie 6 egzemplarzy w Polsce]
 4. Methodius eppus Partinesis, *Reveliationes divinae a sanctis angelis factae*, Memmingen ca 1499, 4°. [łącznie 7 egzemplarzy w Polsce]
 5. Nannis Johannes Viterbiensis, *De futuris Christianorum triumphis in Thurcos et Saracenos...*, [Marc Brandis], Leipzig 28 IX 1481, 4°. [łącznie 6 egzemplarzy w Polsce]
 6. *Statuta Provincialia toti provintie Gnesnensi,* 4°.

Kolejnym ważnym etapem konserwacji było uszycie książki zgodnie z pierwotną konstrukcją, wzmocniono grzbiet bloku, a następnie go uformowano. Zamontowano woreczek konserwatorski⁵ wykonany z długowłóknistego papieru czerpanego.

W odniesieniu do klocka 89-III-B przeprowadzono także analizę stylistyczną i technologiczną oprawy z przełomu XV/XVI w. w celu wykonania rekonstrukcji oprawy. Jako wzór przyjęto brązową skórę, z drewnianymi okładzinami jako najczęściej występujące w księgozbiorze Stradomskim.

W trakcie konserwacji

Przystępując do oprawy w pierwszej kolejności wykonano drewniane bukowe okładziny, wzorując się na innych z tego czasu, wykonanych do typu oprawy i szycia na rzemieńne paski; okładziny takie wykonywane były z drewna bukowego lub dębowego. Kolejną czynnością było nałożenie skóry. Przycięto arkusz brązowej, niezbyt ciemnej skóry bydłczej i obciągnięto na przygotowanym bloku klocka. Dokładnie wypracowano wypukłości związków. Po wyschnięciu skóry przystąpiono do montażu okuć. Jako wzór przyjęto najczęściej powtarzający się kształt zapinek w zbiorze inkunabułów Księgozbioru Stradomskiego.

⁵ Woreczek jest konserwatorskim rozwiązaniem problemu oprawy organicznej, gdzie skóra na grzbiecie przyklejana była bezpośrednio; podczas otwierania książki skóra łamała się, rozwarstwiała, wykruszała; zamontowanie woreczka eliminuje powtórzenie tego zniszczenia – przy otwieraniu skóra na grzbiecie odchyła się, a jednocześnie zachowana zostaje forma wypukłych więzów.

Na końcu w odniesieniu do obydwu klocków zabezpieczono powierzchnię skóry nakładając warstwę wosku pszczelego, całość wypolerowano. Wykonano dla każdego klocka specjalne pudło z materiałów bezkwasowych⁶.

Drzeworyty z dzieła *Ars moriendi...* z r. 1514

Po zakończonej konserwacji dwa dzieła udostępniono w formie cyfrowej. Są to *Ars moriendi ex variis scripturarum sententiis collecta cum figuris ad resistendum in mortis agone diabolicæ suggestioni...*⁷ i *Postilla super Epistolas et Evangelia per totius anni circulum currentia...*⁸

W miesiącach wakacyjnych z funduszy Polskiej Prowincji Zgromadzenia Księży Misjonarzy wykonano II i III cześć regałów przesuwnych w magazynie zbiorów specjalnych.

⁶ Powyższe informacje opracowane zostały w oparciu o dokumentację konserwatorską: Por. Ciesielska, A. (2008). *Dokumentacja konserwatorska klocka z przełomu XV/XVI wieku (87-III-B) ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Krakowie*. Włocławek; Wawrzyniak-Łukaszewicz, K. (2008). *Dokumentacja konserwatorska klocka z przełomu XV/XVI w. (89-III-B) ze zbiorów Biblioteki Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie*. Gostyń (obydwie prace w AMS).

⁷ Por. <http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetada?id=525> [odczyt: 14.07.2009].

⁸ Por. <http://digital.fides.org.pl/dlibra/docmetada?id=526> [odczyt: 14.07.2009].

Na jesieni 2008 poddano konserwacji zachowawczej 139 ksiązek z księgozbioru Stradomskiego. Szczegółowy opis i wykaz pozycji zawiera dokumentacja konserwatorska⁹. W grudniu ubiegłego roku otwarto w Muzeum Historyczno-Misyjnym Zgromadzenia Księża Misjonarzy otwarto wystawę pt. „Przywrócony blask” prezentującą wybrane obiekty poddane konserwacji pełnej i zachowawczej. Wystawie towarzyszyły tablice poglądowe prezentujące przebieg poszczególnych etapów konserwacji.

Drzeworyty z dzieła *Postilla super Epistolas et Evangelia* z r. 1499

Podsumowując miniony rok działalności biblioteki można stwierdzić, że był on niewątpliwie udany uwzględniając przede wszystkim działania o charakterze ochronnym i konserwatorskim. Należy mieć nadzieje, że także w następnych latach uda się podobne prace przeprowadzić. Jeśli ktoś z szanownych czytelników Biuletynu będzie odwiedzał Kraków zapraszamy także w nasze skromne proggi.

⁹ Ciesielska, A.; Wawrzyniak-Lukaszewicz, K.; Winiarczyk, M. (2008). *Konserwacja zachowawcza wybranych starodruków z Biblioteki Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie. Dokumentacja konserwatorska*, Kraków (mps w AMS).